

Nyligen fattade SCB ett olyckligt beslut om statistiksekretess beträffande friskolor. Detta problem måste lösas av riksdag och regering. Men offentlighetsprincipen kan inte utvidgas till att omfatta enskilda organisationer som friskolor. Det skulle få ohållbara konsekvenser om alla som tar emot statliga medel skulle tvingas bete sig som myndigheter, varnar **Hans Bergström**.

Offentlighetsprincipen kan inte gälla friskolor

Politiska idéer är ofta enkla och anslående när de uttalas, men rymmer allvarliga komplexiteter när man tittar närmare. "Offentlighetsprincipen bör vidgas till privat verksamhet" är ett slagord av detta slag. Ingen kan vara emot öppenhet som princip. Att göra enskilt drivna verksamheter till myndigheter, med full tillämpning av den svenska offentlighetsprincipen, är inte lika simpelt – vare sig praktiskt eller principiellt.

Just nu gäller diskussionen friskolor. Men den stannar inte där. Om fristående skolororganisationer skulle fullt ut omfattas av samma offentlighetsregler som offentliga myndigheter, innebär det ett principiellt genombrott. Ingen skillnad görs då längre mellan staten och det civila samhället, mellan den offentliga sfären och fristående verksamheter. Ingen spärr skulle finnas för att begära att varje organisation utanför staten också ska i princip ge fri offentlig tillgång till alla e-mejl, nedteckningar från alla ledningsmöten, uppgifter om alla telefonsamtal, underlaget för alla planer och beslut.

Alla måste då ha registratorer och, vid någon storlek, hela avdelningar för prövning av utlämning av material enligt lagstiftningen för offentlighet och sekretess. Även organisationer vars själ och styrka är att kunna vara obyråkratiska och resultatinkriktade skulle tvingas in i en tvångströja av formalitet och försiktighet. Inte göra fel skulle bli viktigare än att göra rätt, så som myndigheters karaktär tenderar bli. Man kan vara förvissad om att motståndare till allt vad friskolor heter (passionerade sådana finns och de är organiserade) skulle gå in för att fullständigt lamslå verksamheter de inte gillar, via massbegäran av utlämnande av e-mejl etc. I nästa led skulle domstolarna överbelastas av överklaganden.

Det argument som anförts rörande friskolor är att de är "skattefinansierade". Konsekvenserna av en tillämpning av den principen blir inte mindre långtgående. Vilka andra är beroende av stöd från

INGET STATLIGT VERK. Det är inte meningen att friskolor ska vara offentliga institutioner. Därför är det feltänkt att hävda att privata företag bör omfattas av offentlighetsprincipen. Att friskolornas resultat ska redovisas är däremot givet, anser Hans Bergström.

FOTO: OSKAR OMNE

"Friskolornas Riksförbund har varit den mest drivande för mer utvecklade offentliga informationssystem om skolor och skolprestationer."

staten? De fria föreningar som till vardags kallas "politiska partier" har numera sin helt dominerande finansiering från staten. Ska partisekretärer därför bli skyldiga att hålla öppet register över alla telefonsamtal, på begäran lämna ut e-mejl om de inte kan hitta en hållbar sekretessgrund och genast efter justering visa hela världen protokollen från möten i Verkställande Utskottet och liknande församlingar?

Vad med press, radio och television? I coronatider har extra statligt stöd getts till medierna. Innebär det att Expressen måste hålla alla planer och all intern information öppen för Aftonbladet, och vice versa (måhända med undantag för det grundlagsreglerade källskyddet)?

Astra Zeneca, som säljer medicin till landstingen, och Skanska, som bygger vägar och broar för staten, skulle få krav på sig att tillämpa samma system för informationshantering som myndigheterna.

I vart fall för liberalt tänkande personer, i vid mening, är staten inte identisk med hela samhället. Det bör finnas en åtskillnad mellan det offentliga och det civila. Man bör inte begära samma slags ärendehantering och spridning av information från ABF och Stadsmissionen – vilka båda också driver skolor – som från Arbetsmarknadsverket och Socialstyrelsen.

Frågan har nu anhängiggjorts på ett speciellt sätt sedan Statistiska Centralbyråns jurister kommit fram till att inte ens den mest grundläggande statistik över antal elever, betyg, lärare etc som SCB tar emot varje år ska vara offentlig. En lista över de tio största huvudmännen i grundskolan betraktas som "affärshemlighet". Tolkningen ter sig absurd, men har vunnit stöd ändå upp i Högsta Förvaltningsdomstolen. Det innebär att den måste lösas via riksdag och regering.

Friskolorna ligger inte alls bakom en så absurd slutsats som att staten inte skulle samla in och presentera statistik. Tvärtom har Friskolornas Riksförbund genom åren varit den mest drivande i att begära mer utvecklade offentliga informations-

system om skolor och skolprestationer. I avvaktan på en lösning för staten publicerar nu alla seriösa huvudmän för friskolor på egen hand vad de sänt in till SCB, liksom betygsdata. Jag har själv haft stor nytta av samarbete med SCB för att via individdata för nationella prov och slutbetyg klarlägga sanningen rörande påståenden om "glädjebetyg".

Detta specialproblem kan av allt att döma inte lösas genom en allmän vidgning av offentlighetsprincipen till privat verksamhet. Flera domstolsutslag har gett skydd för affärshemligheter även till kommunala och statliga företag. Lagrådets invändning rörande EU:s insiderregler (MAR-systemet) har heller inte upphävts av den följdutredning som Torbjörn Nilsson hänvisar till i sin stort upplagda plädering för att offentlighetsprincipen ska vidgas till enskild verksamhet (Expressen 2 juli). Utredaren "löser" problemet genom att hävda att insiderreglerna kan åberopas som grund för sekretess.

Man bör också vara medveten om att Skolinspektionen har full rätt att begära fram allt vad den vill se från en huvudman, både i sin tillsyn och i sin statliga kvalitetsgranskning. Skollagen fastslår att "Den vars verksamhet står under tillsyn enligt denna lag är skyldig att på tillsynsmyndigheternas begäran lämna upplysningar samt tillhandahålla handlingar och annat material som behövs för tillsynen".

Frågan om statistikdata måste lösas direkt, i sin egen rätt. Ingen är däremot, och framgångsrika friskolehuvudmän särskilt mycket för. Men hela näringslivet, liksom det fria föreningslivet, har anledning till vaksamhet inför ett tänkande som inkorporerar allt i staten.

HANS BERGSTRÖM, docent i statsvetenskap och aktiv i Internationella Engelska Skolan, den ledande friskolan inom grundskolan.